

İSA ÇARMIHTA ÖLDÜ MÜ?

SÜNNİ TEFSİR KİTAPLARINDA İSA'NIN DÜNYEVİ HAYATININ SONU

HAKKINDA TARİHİ DÜŞÜNCELER

JOSEPH L. CUMMING

Giriş

İsa çarmıhta öldü ve ölüm sonrası yükseldi mi? Bu soru Müslüman ve Hıristiyanlar arasında hararetli tartışmalara kaynaklık etmektedir. Çağdaş bir yazarın işaret ettiği gibi, bu konu diğer konulardan daha fazla İslami tartışmalara yol açmaktadır. Gerçekte ne zaman Müslümanlar ve Hıristiyanlar dini konuları birlikte tartışsalar, konuşmalar er ya da geç bu sorun üzerine yönelmektedir. Belki bu durum tarihin ışığında bakıldığında şaşırtıcı değildir. Haçlı seferlerinde, Hıristiyanları başkalarına sevgi ile yaklaşmaya çağıran bir dini sembol olan haç, onların başkalarını kendi şahsi amaçları için öldürmeye hazır olduklarının işareti haline getirildi.

İsa'nın çarmıha gerilmesi ile ilgili tartışma genelde şu iki sonuçtan birine iletmektedir: 1) Bir tarafın diğerini "kendilerinin doğru ve karşıdakinin yanlış" olduğuna ikna etme çabası veya 2) "Anlaşmazlık noktasında anlaşma" gibi nazik bir karar. Her iki durumda bu sorun üzerinde ortak bir noktanın bulunmadığı varsayılmaktadır. Burada söz konusu varsayımı tartışmaya açmak istiyoruz. Özelde, tarihsel İslam toplumunda bu soruya yönelik muhtemel cevapların ne olduğunu görmek için İslam geleneğini samimi bir yaklaşımla inceleyeceğiz. Bunu tartışmaların gerisindeki ayetleri ve onlar hakkındaki temel Sünni tefsirleri ele alarak yapacağız. Bir başka projede (muhtemelen bu bir Müslüman tarafından yapılabilir), Hıristiyan geleneği aynı samimi yaklaşımla incelenebilir ve sonra bu iki çalışmadan hareketle ortak bir noktanın ne olabileceği düşünülebilir.

Günümüz İslam dünyasında bu soru hakkında en fazla yaygın olan görüş şudur: Allah bir başkasını İsa gibi gösterdi, böylece İsa'yı canlı olarak göğe kaldırırken, onun gibi gösterilen çarmıhta öldürüldü. Daha az bilinen fakat yaygın olarak kabul edilen görüş ise şudur: Bizzat İsa çarmıha gerildi, ne var ki orada sadece bilincini yitirdi ve daha sonra mezarda kendine geldi. Ahmet Deedat'ın polemik yazılarıyla popüler hale gelen bu görüşe Güney Asya'da rastlanabilir. Orada bir gurup İsa'nın birkaç yıl sonra Keşmir'de doğal olarak öldüğünü ileri sürer. Keşmir'de İsa'nın mezarı ziyaret edilebilir.

Her iki görüş (benzetilme ve bilincini yitirme), tıpkı diğer bazı görüşler gibi, İslam yorum geleneğinde tarihsel destek bulmaktadır. Tarihsel olarak bu sorun hakkındaki İslami yaklaşım Kur'an'daki bazı ayetlerin tefsiri üzerinde yoğunlaşmıştır. Her ne kadar bu sorun hakkında farklı türlerde yaklaşımlar söz konusu olsa da, sözgelimi İhvan-ı Safa'nın *Resail*'i, en etkili İslami tartışmalar tefsir kitaplarında yer alır. Bu konudaki İslami yorumların ansiklopedik tahliline teşebbüs etmek bu yazının sınırlarını aşardı. Aşağıda Sünni geleneğin en etkin temel tefsirleri üzerinde yoğunlaşacağız. Bunlar Taberi, Fahreddin Razi, Beydavi ve Seyyid Kutub'un tefsirleridir.

Bu tefsirler İsa'nın ölümü sorununu özel bir takım ayetleri yorumlarken dikkate almaktadırlar. Bu ayetlerin listesini onların çevirileri ile birlikte vereceğim. Tefsir tartışmalarının çoğu bu ayetlerde geçen *teveffa* kelimesinin doğru çevirisi ile ilgilidir. Bu kelimeyi en yaygın olan anlamı ("öldü") ile

çevireceğim. Ancak tırnak işaretleri ile çevirmekle ben bu kelimenin başka şekillerde de anlaşılabilirliğini ima edeceğim.

Âl-i İmran: 55'te Allah şöyle der: "Ey İsa! Seni öldürüp bana kaldıracam; seni küfredenlerden temizleyeceğim. Ve sana bağlı olanları kıymet gününe kadar küfredenlerin üstünde tutacağım."

Nisa: 157 [Yahudiler şöyle derler]: "Biz Allah'ın peygamberi Mesih'i, Meryem oğlu İsa'yı öldürdük!" Oysa onlar İsa'yı ne öldürdüler ne de astılar; lakin kendilerine öyle gösterildi. Gerçekte onun hakkında ihtilaf edenler kesin bir şüphe içindedirler. Onların buna dair bilgileri yoktur. Sadece zan peşindedirler, onu kesinlikle öldürmediler.

Maide: 117: [İsa Allah'a şöyle dedi]. "Ben aralarındayken onlar için bir şahittim. Sen beni öldürünce, onların gözetleyen Sen oldun ve Sen her şeye Şahitsin."

Meryem: 33 [İsa şöyle dedi]: "Doğduğum, öleceğim ve diri olarak kaldırılacağım gün selam bana!"

Bu ayetler hakkındaki tefsir geleneğine işaretle Roger Arnaldez şu kanaati ortaya koyar:

Tefsirlerin ihtilaf içinde oldukları görülüyor. Özellikle, İsa'nın ne zaman öldüğü hakkında sorun ortaya çıkmaktadır. Bu normal insan hayatının bir sona ermesi gibi midir yoksa Ahiret öncesi bir ölüm müdür? O gerçek bir ölüm müdür yoksa bir tür uyku mudur? Ve şayet o gerçek bir ölüm ise, göğe çekilmekle eş zamanlı mıdır yoksa ikisi arasında bir konum mudur? Bütün bu noktalar hep tartışma konusu olagelmıştır.

Aşağıda tefsir geleneğinin Arnaldez'in ileri sürdüğü kadar farklılık arz edip etmediğini göreceğiz. Şayet böyle ise, böylesi geniş yorum farklılığının uyumsuzluk işareti yerine zengin yorum mirası olarak görülmesi gerektiğini ileri süreceğim.

Taberi

İlk olarak Taberi'nin tefsirini ele alacağım. Taberi, kendisinden önceki İslami tefsir geleneğinde İsa'nın ölümü ile ilgili kelime hakkında ortaya çıkan dört yorum kuramının listesini verir: 1) uyku, 2) kabz, 3) zahiri ölüm ve 4) kronolojik olmayan düzenleme. Açıktır ki, o ikinci kuramı aşına olduğu gelenek içinde en iyi desteklenebilen kuram olarak görür. Ancak eşit derecede açık olan husus şudur: Bu dört kuramı o Kur'an tefsirleri içinde meşru olarak destek bulan kuramlar olarak benimser. "Uyku" kuramı, İsa'nın çarmıhta bilincini yitirdiği ve mezarda kendine geldiğine dair yukarıda belirtilen günümüz teorisinin arka planında yer alır.

Nisa: 157 ayetini tartışırken, Taberi "yerine koyma" kuramını ortaya atar. Tekrarlarsak, o bu ayetin farklı yorumlarını destekleyen geleneksel düşüncelerin farkındadır. O şöyle yazar:

Allah İsa'yı onlara nasıl gösterdi? Tefsirler İsa'nın Yahudilere nasıl gösterildiği hakkında ayrılığa düştüler.

Bundan sonra "gösterilmenin nasıl gerçekleştiği" hakkındaki farklı kuramların listesini verir. O, Allah'ın havariler ile İsa'yı nasıl birbirine karıştırdığına ve böylece Yahudilerin İsa'nın kim olduğunu bilemediklerine dair geleneğin farkındadır. Bunun yanı sıra o, İsa'nın havarilerine

kendisinin yerine geçecek ve çarımhta asılacak bir gönüllünün olup olmadığını sorduğuna dair geleneği de bilmektedir.

Fahreddin Razi

Fahreddin Razi “Seni kabz edeceğim” (Âl-i İmran: 55) ayeti ile ilgili yorumları “ölme” ve “yükselme” hakkında kronolojik değişimi gerektirmeyen ve kronolojik değişimi gerektiren şekilde ikiye bölerek konuya başlar. Açığıdır ki, o zahiri anlam diye adlandırdığı birinci yorumu tercih eder ve ele alır. Bu ayetin sekiz farklı şekilde anlaşılabilceğini söyler. Buradan onun sekiz yorumu meşru olarak kabul ettiğı sonucu çıkarılabilir. Bunlar arasında daha önce gördüğümüz şu seçenekler yer alır:

- 1) fiilen, gerçek ölüm ve dirilme,
- 2) kabz.

Bunlar arasında daha önce kaydetmediğimiz ilginç seçenekler de bulunur:

- 1) Hayatına son verme
- 2) Ne zaman ve nasıl ölüm ve yükseltimenin gerçekleştiğı hakkında bilinemezlik
- 3) Beden ve ruh olarak tümüyle alma
- 4) Nefse ve bedeni arzulara son verme

Razi Âl-i İmran: 35 ve Nisa: 157 ayetleriyle ilgili olarak “benzetilme” fikrine geniş bir yer ayırır. O, bir anlamda “benzetilme” fikrinin Nisa: 157 ayetini anlamak için en doğal yol olarak algılamış görünüyor. Bununla birlikte bu fikrin bazı gramer ve kelam açısından itirazlara cevap bulması gerektiğini düşünmektedir.

Şübbihe fiilinin gramatik öznesi nedir? Şayet öznenin İsa olduğunu düşünürsen (bu doğru değildir zira) o başkasına değil, başkasının ona benzetilmesi gerekmektedir. Şayet öznenin öldürülen şahıs olduğunu söylersen (bu da doğru değildir) zira öldürülen kişi hakkında ayette bir ifade yer almamaktadır. (böylece o *şübbihe* fiilinin gramatik öznesi olamaz.)

Burada iki muhtemel cevap söz konusu olabilir:

- 1) Fiilin referansı edattır ve edatın konusudur (*lehum* terimindeki *cer ve mecrur*). Bu tıpkı yaygın bir ifade olan “*huyyile ileyh*” (o hayal etti veya “ona göründü”) gibidir. Böylece ayet “(Onlar onu öldürmediler, asmadılar) fakat karıştırdılar” demektir.
- 2) Fiilin öznesi (açıkça ifade edilmeyen) öldürülen şahsa işaret eden zamirdir, çünkü “onlar onu öldürmediler” ayeti göstermektedir ki, öldürülme İsa’da değil bir başkasında gerçekleşmiştir. Böylece onu *şübbihe*’nin öznesi olarak almak uygundur.

Burada ikinci cevap “benzetilme”nin gerçekleştiğini varsaymaktadır. Birinci cevap ta ise böyle bir varsayım söz konusu değildir. Birinci cevap *şübbihe* fiilini gayri şahsi pasif anlam olarak görmektedir: “onlara öyle gösterildi” veya “bu onlar için kuşkulu idi.”

Nisa: 157 ayetini yorumlarken, Razi “benzetilme” fikrine yönelik en belli başlı kelami itirazları ortaya koyar ve onlara cevap vermeye çalışır.

(Aşağıdakiler onun bildiği “benzetilme” fikrinin beş versiyonudur).

- 1) Yahudiler bilerek bir başkasını astılar ve bu olay hakkında yalan konuştular,
- 2) Bir adam “Yahudileri başı olan Yudas” tarafından İsa’yı öldürmek üzere gönderildi ancak Allah onu İsa’ya benzettili ve onun yerine asıldı,
- 3) İsa’yı korumakla görevli olan biri İsa’ya benzetildi ve onun yerine asıldı,
- 4) İsa havarilerinden bir gönüllü istedi ve gönüllü olan kişi İsa’ya benzetildi ve asıldı,
- 5) İsa’yı ele vermek isteyen iki yüzlü havarilerden biri İsa’ya benzetildi ve onun yerine asıldı.

Razi aşağıdaki şekilde bu yorumlara gelecek cevabı özetlemektedir:

Bu cevaplar karşılıklı olarak çelişmekte ve birbirleriyle uzlaşmamaktadır. Bu konudaki gerçeği en iyi bilen Allah’tır.

Bu konuşmada ele aldığımız yorumcular arasında Razi, İsa’nın ölümü ve yeniden dirilmesi ile ilgili olarak doğu Hıristiyanlarının inandıkları hususları en ayrıntılı, doğru ve ilginç bir şekilde tahlil etmektedir. Yukarıdaki tartışmanın hemen ardından Nisa: 157 ayetini ele alırken o, onun (asılmayı) hakkında ayrılığa düşenler şüpheye düşmektedirler” ifadesini tartışmaktadır.

1980’ de yayımlanan bir makalede Mahmoud Ayoub şunu ileri sürer: “Razi’nin yorumları Kur’anın barıştırmacı ruhunun ve tarihin basit olgularının ötesine giden bir anlamı araştırmanın dikkat çekici bir örneğini sergilemektedir.” O ayrıca şunları söyler:

İsa’nın ikili bir tabiata—manevi ve fiziksel--sahip olduğuna dair Razi’nin yaklaşımı sahih İslami toprağında kökü olmayan geç bir Yunanlaşmanın getirdiği yenilik değildir. Bu fikrin temel unsuru Razi’nin daha sonra işaret ettiği İbn İshak (Hz. Muhammed’in hayatını yazan ilk şahıs)’da bulunabilir. İbn İshak şunları yazar: İsa Allah’ın mesajını tüm dünyaya yaymalarını havarilerine söyledikten sonra,

Allah onu kendisine kaldırdı, onu kuş tüyleriyle bezedi, ışık içinde giydirdi, yiyecek ve içecek arzusunu söndürdü. Böylece o melekler arasında uçtu. Artık o meleklerle birlikte arşın etrafındaydı. O insani ve meleki, manevi ve dünyevi idi.

Beydavi

Beydavi şimdiye değin görmüş olduğumuz farklı kuramları meşru yorumlar olarak kabul eder: 1) Dünya hayatına son vermek, 2) kabz, 3) uyku, 4) dünyevi arzuların ölümü ve 5) fiili gerçek ölüm ve dirilme.

Maide: 117 hakkında Beydavi şu yorumu yapar:

Semaya kaldırarak “Sen beni öldürdüğünde” ayeti ile “seni öldürüyor ve kaldırıyorum ayeti arasında bir uyum vardır. *Teveffa* kelimesi bir şeyi tamamen almak ve ölüm anlamına gelir. Allah şöyle der: “Allah ölürlerken ve henüz ölmeyenler uykuları esnasında nefisleri öldürür.”

Nisa: 157 ayetini tartışırken, Beydavi “beşeri tabiatın asıldığı ve ilahi tabiatın yükseldiğini” söyleyen bir guruptan söz eder. Bağlamdan anlaşıldığı kadarıyla bunlar Hıristiyan veya Yahudi’dir.

Beydavi “benzetilme” kuramını ve bu kuramı destekleyen geleneği bilmektedir. Nisa: 157 ayetini yorumlarken “benzetilme” kuramının iki versiyonundan söz eder. 1) İsa, Allah’ın bir gurup inkarcı Yahudiyi maymunlara ve domuzlara benzetmesinin intikamını almak üzere, Yahudilerin kendisini öldürmek için yola çıktıklarını öğrenince Havarilerinden birinin gönüllü olarak kendi yerine geçmesini istedi. 2) Bir Yahudi bu işe kurban gitti. Bu iki “benzetilme” kuramına ilave olarak Beydavi, peygamberlerin zamanında kavranamayacak düzeyde olan bir takım nadir kıssaları bildiğini söyler.

Bununla birlikte Beydavi “benzetilme” kuramı ile ilgili iki ciddi problem ortaya koyar. İlki, yanıtmanın Allah’a bir sıfat olarak ne kadar doğru şekilde atfedilebileceğine yönelik kelami problemdir. İkincisi ise, *şübbihe* pasif fiilinin öznesi hakkında müfessirlerin yanıtmaları ile ilgili gramer problemdir.

Âl-i İmran: 54 ayetini yorumlarken Beydavi şunları ileri sürer:

Aldatma (*el-mekr*), başkalarına zarar veren bir hile olduğu sürece Allah’a atfedilemez. Ancak misilleme ve karşılıklı olması bir istisnadır.

Bu yüzden makul olacaksa “benzetilme” kuramı İsa’nın yerine öldürülen kişinin “İsa’yı öldürmeyi amaçlamak” gibi bir suçu işlemesi gerektiğini kabul etmek zorundadır. Elbette bu itiraz Beydavi’nin “benzetilme” kuramını tümüyle reddettiğini göstermez. Ancak onun masum bir insanın (Havarilerden biri, Sergius, Kirene’li Simon, oradan geçmekten olan biri vs. gibi) bir yanıtma sonucu haksız olarak öldürüldüğünü ifade eden çok sayıdaki geleneğe itiraz ettiği açıktır. Judas Iscariot gibi suçlu bir adamın asıldığına dair versiyon hadislerde pek destek bulmamaktadır.

Beydavi’nin “benzetilme” kuramına ikinci itirazı gramer ile ilgilidir. Nisa: 157 (Onlara öyle gösterildi “*şübbihe lehum*”) ayetini yorumlarken, benzetilme kuramı ile ilgili iki rivayeti aktarır ve şunları ileri sürer:

Şübbihe fiili gramatik yüklem olup edat ve edatın konusuna işaret eder. Böylece o sanki şöyle der: “karıştırma (teşbih) İsa ve öldürülen şahıs arasında ortaya çıktı” veya “karıştırma sorun hakkında ortaya çıktı.” Bu “Hiç kimse ölmedi ancak yanlış dedikodu ortaya çıktı ve insanlar arasında yayıldı” diyenlerin görüşü ile uyum içindedir.

Beydavi’nin “benzetilme” kuramına gramer ve kelami açıdan yaptığı itirazlara bakınca, “peygamberler zamanında kavranamaz düzeyde olan nadir mucizeleri” tasvir eden “benzetilme” kıssalarındaki farklılıkla ilgili notlarının gerisinde ne tür bir ses tonu ve nüans olduğu merak edilmektedir. Kuşkusuz bu tür tabiatüstü işler sorgulanamaz: Allah onları *yapabilir*. Ancak Allah’ın Yahudi düşmanları maymun veya domuzlara dönüştürdüğü veya 17 havariyi tam da İsa’ya benzettiği ve İsa’nın çatıda açılan delikten kaçtığına dair kıssaları okurken muhtemelen Beydavi, Kur’an’ın başka yerlerde tasvir ettiği Allah kavramı ışığında bunun Allah’ın böyle bir şey yapmasının makul olup olmadığını düşündü.

Seyyid Kutub

Seyyid Kutub yirminci yüzyılda muhtemelen en yaygın olarak bilinen tefsiri yazdı. Bu yazarın Ezher’de formal kelami eğitim almamasına rağmen (belki de bu yüzden) tefsir hayli etkili olmuştur. Mısır hükümeti tarafından 1966’da idam edilinceye kadar *İhvan-ı Müslimin*’in lideri

olarak Hıristiyanlarla ortak bir nokta bulmaktan ziyade Hıristiyanların hatalarını reddetmekle uğraştı. Hıristiyanları İsa'yı "ilahlaştırmakla suçlarken güçlüdür.

Konu İsa'nı asılmasına gelince o bilinemezlikte ısrar eder. Bu kesinlikle onun İsa'nın ölümü ve yükselmesine, gerçekte meydana gelseydi, bağışlayıcı bir önem atfetmeye hazır olduğu anlamına gelmez. Ancak o tarihsel sorunun açık olduğu ve İsa'nın ne zaman ve nasıl ölüp yükseldiğini kesin olarak bilemeyeceğimiz noktasında ısrarlıdır.

Seyyid Kutup benzer bir agnostik tutumu İsa'nın ne zaman ve nasıl öldüğü ve yükseldiğine dair tarihsel sorun karşısında takınır. Âl-i İmran: 55 ayetini yorumlarken şöyle yazar:

Onun nasıl öldüğüne ve yükselmesine gelince, bunlar sadece Allah'ın bildiği müteşabih ayetler gurubuna giren sırlı konulardır. İster doktrin isterse hukuk açısından olsun, bunların temeline inmeye çalışmanın bir yararı yoktur. Bu soruların ardından giden ve onları bir tartışma konusu haline getirenler yalnızca kuşku, karışıklık ve kompleks içine düşerler ve bir kesin sonuca ulaşamazlar. Sadece Allah'a havale edilmesi gereken bir meselede zihinleri de rahat etmez.

Seyyid Kutub bundan sonra "yervi" (anlatır), "rivayet," "haber" ve "daha doğru" gibi ilginç terminoloji kullanarak İncil'deki konuya ilişkin bilgiyi gözden geçirir. Bu terminoloji, daha önce Taberi gibi klasik tefsircilerin Hz. Peygamber, sahabeler ve diğerlerine atfen kullandıkları terminolojiye benzer. İmalı bir şekilde o İncil'i, sıhhati isnad zincirinin sağlamlığına dayanan hadis kategorisindeki bir metin olarak ele almaktadır.

O İncil'in isnad durumu hakkındaki şüpheyi ortaya çıkarır ve Hıristiyanların kanonik olarak niteledikleri açıklamaların "şüpheden uzak olmayan bir takım nedenlerden" dolayı kabul edildiğini ileri sürer. Ancak o İncil'deki açıklamaları tümüyle yanlış olarak reddetmez. Ayrıca Barnabas İncil'i diye bilinen kitaptaki zıt hikayeyi dile getirir, ancak Barnabas'ın doğru bir açıklama yaptığına dair bir karar ortaya atmaz. Onun altını çizmeye çalıştığı ana nokta şu sonuç cümlesinde bulunur:

Böylece bilginler bu konu hakkında kesin bir bilgi bulamazlar. . . ne de bu konuda ayrılığa düşenler kendilerinin daha makul olduğunu gösterecek bir destek bulabilmektedirler.

Daha sonra Nisa:158'de Allah İsa'yı "kaldırdı" ayetini şöyle yorumlar:

Kur'an bu kaldırma hakkında ayrıntılı bilgi vermemektedir. O canlı iken ruh ve beden olarak kaldırılma mıdır? Yoksa ölüm sonrası sadece ruhun kaldırılmasıdır? Ve ne zaman bu ölüm gerçekleşti ve nerede? Onlar onu öldürmediler ve asmadılar; aksine açıkça bilmedikleri bir şahıs asıldı. Kur'an bu gerçeğin dışında bir bilgi vermemektedir. Tek istisna Allah'ın "Ey İsa seni öldürüyor ve kendime yükseltiyorum" sözünde mevcuttur. Bu ayet, tartışmakta olduğumuz diğeri gibi, ne ölüm hakkında ne de ölümün mahiyeti ve zamanı hakkında ayrıntılı bilgi verir. "Kur'an'ın gölgesinde" ile ifade edebileceğimiz yöntemimizi izleyerek, ne bu gölgeden uzaklaşmak ne de kanıtlamayacağımız söylentiler ve hikayeler ile yolumuzu şaşıracağız.

Maide: 117 ayetini yorumlarken Seyyid Kutup tekrar bilinemezliği ifade eder. Ancak İsa'nın gerçekten öldüğüne ve yükseldiğine temayül ettiğini daha açık olarak ileri sürmektedir. O şöyle yazar:

Kur'an'ın zahiri anlamı şuna işaret eder: Allah Meryem oğlu İsa'yı öldürdü ve sonra kendisine kaldırdı. Bazı haberler onun Allah'ın katında diri olduğuna işaret ederler. Görebildiğim kadarıyla, Allah'ın onu dünya hayatına ölümle son verdiği ve kendisiyle birlikte yaşattığı fikirleri arasında bir çelişki yoktur. Şehitler de dünyada ölümler ve Allah katında dirilirler. Onları Allah katında nasıl bir hayat formunda yaşadıklarını bilmiyoruz. Aynı şekilde İsa'nın nasıl bir hayat tarzına sahip olduğunu bilmiyoruz.

Açıkçası Seyyid Kutub burada Bakara: 154 ayetine atıfta bulunmaktadır: "Allah yolunda öldürülenlere "öldürler" demeyin. Aksine onlar yaşamaktadırlar, ancak sizler anlayamazsınız." Yine Âl-i İmran: 169 "Allah yolunda öldürülenleri ölümler olarak düşünmeyin. Aksine onlar Rablerinin katında diridirler."

Meryem:33 ayeti hakkında Seyyid Kutub şöyle yorum yapar:
Metin İsa'nın ölümü ve yeniden dirilmesi noktasında açıktır. Açıklamaya veya tartışmaya yer bırakmamaktadır.

Sonuç

İsa çarmıhta öldü ve sonra yeniden dirildi mi? Önceki tartışmalar ve tahliller bu soruya tarihsel olarak verilen cevapların ne denli zengin ve farklı olup İslam toplumlarında meşru olarak görüldüklerine işaret eder. Asırlar boyunca İsa'nın çarmıhta ölüp ölmediği sorununa verilen tek bir "doğru" cevap asla olmamıştır. Gerçekte tefsircilerin geniş çaplı ve bilgince düşüncelerinin gösterdiği gibi, bu sadece "evet ya da hayır" ile cevaplanacak bir sorun değildir. Müslümanların asırlardır verdikleri farklı cevaplar arasında, Hıristiyanlarla ortak bir zemin bulmak için günümüz Müslüman veya Hıristiyanlarının sandıklarından daha fazla imkan vardır.

Temel tefsirlerde bulduğumuz yorumların kısmi bir listesi aşağıdadır:

- 1) benzetilme teorisi
- 2) uyku teorisi (çarmıhta bilincini yitirme dahil)
- 3) kabz
- 4) kronolojik dönüşüm, eskatolojik ölüm ve yeniden dirilme ile birlikte
- 5) Allah İsa'nın dünya hayatına son verdi
- 6) Allah İsa'yı ruh ve beden olarak bütünüyle aldı
- 7) Ne zaman ve nerede ölüm ve yükselişin vuku bulduğu noktasında bilinemezlik
- 8) Benliğin ve dünyevi arzuların ölümü
- 9) Tıpkı şehitler gibi İsa gerçekten öldü ancak şimdi Allah katında diridir
- 10) Gerçek zahiri ölüm ve yeniden dirilme.

Kuşkusuz bütün bu yorumlar birbirlerini dışlamamaktadırlar. Sözgelimi, 3., 5. ve 6. şıklar aynı şeyi söyleyen farklı sözler olarak kabul edilebilir.

Bunun Müslüman-Hıristiyan diyalogu ile ilgili imaları nelerdir? 10. şık kuşkusuz Hıristiyanlar ile aynı zemine sahiptir. Ancak 3., 5., 6., ve 9. şıklar yine yakın zemine işaret etmektedirler. Bunlar sorun hakkında Müslüman-Hıristiyan diyalogu için bir hareket noktaları olabilir.

Özellikle ilgi çekici olan Razi'nin başlangıç aşamasındaki şu fikridir: İsa çarmıhta ölen dünyevi bir tabiata sahiptir ve bedenle birlikte bulunması anlamında acı çeken manevi bir tabiata sahiptir. Mahmoud Ayoub'un şu teklifi ile hem fikirim: Razi'nin bu yapıcı çabası Müslümanlar ve Hıristiyanlar arasındaki tartışmalar için mükemmel bir hareket noktası teşkil edebilir.

Her halükarda asırlar boyu İslam tefsir geleneğinde yer alan çok farklı yorum seçeneklerinde ortak bir noktanın açığa çıkarılması için yeterince imkan vardır. Bu geniş ve farklı yorum mirası söz konusu keşfe yönelmeye bizi davet etmektedir.